

УДК 929:821.161.2Шевченко:378.4(477.54)

А. О. Давидова,

зав. науково-бібліографічного відділу
Центральної наукової бібліотеки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна
e-mail: cnb@karazin.ua

Ю. Ю. Полякова,

головний бібліограф
науково-бібліографічного відділу
Центральної наукової бібліотеки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна
e-mail: cnb@karazin.ua

БІБЛІОГРАФІЯ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА В ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Стаття присвячена характеристиці бібліографічних видань Харківського університету, присвячених життю та творчості Т. Г. Шевченка, створених співробітниками науково-бібліографічного відділу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у співпраці з викладачами філологічного факультету. В роботі подано загальні принципи укладання цих посібників.

Ключові слова: бібліографічний покажчик, шевченкознавство, укладання

У зв'язку з 200-річним ювілеєм Тараса Шевченка відбувається нове, з позицій сьогодення, прочитання життєпису і творчості поета. У зв'язку з цим назріла й потреба осмислення поступального розвитку науки про Т. Шевченка. Важливим чинником цього стає бібліографічна шевченкіана.

Вивчення шевченкознавства в Харківському університеті має давні традиції. Ще у першій половині XIX століття Микола Костомаров, який в той час готувався захищати у Харкові магістерську дисертацію, у своїй статті «Обозрение сочинений, писанных на малороссийском языке», опублікованій в альманасі «Молодик» (X., 1843), присвятив декілька сторінок аналізу шевченкового «Кобзаря». Серед дослідників творчості Шевченка у Харкові кінця XIX – початку XX століть були такі відомі вчені, як М. Сумцов, Д. Овсянико-Куликовський, Д. Багалій. Подальший розвиток шевченкознавства у Харківському університеті та ХІНО пов'язаний з іменами І. Айзенштока, М. Плевака, В. Коряка, М. Сулими, А. Шамрая та ін. У 30-ті роки харківська шевченкіана збагачується новими іменами дослідників (І. Пільгук, С. Шаховський, С. Крижанівський, О. Білецький, Л. Булаховський, І. Білодід). У повоєнні роки твор-

чістю Шевченка займаються І. Булашенко, Є. Вербицька, Л. Бикова, Ф. Медведєв, О. Миронов та інші.

Накопичений досвід вивчення творчості великого поета потребував кількісного та якісного аналізу. Тому цій темі вже присвячено декілька статей [1, 2, 4, 9], причому дві з них (стаття Ірини Булашенко та Михайла Красикова та стаття Олексія Чугуя та Тараса Чугуя) стали вступними до покажчиків літератури з шевченкознавства.

Систематизування матеріалів, присвячених Шевченкові й створених викладачами та вихованцями Харківського університету, проходило з певним відставанням. Але воно теж має досить давні традиції. Праці харківських вчених (М. Сумцова, Д. Багалія, Д. Овсяннико-Куликовського) ще на початку ХХ століття знайшли відображення у покажчиках вихованця Харківського університету Михайла Комарова (1844-1913). Його ґрунтовна підсумкова праця «Т. Шевченко в литературе и искусстве» [5] хронологічно охоплює матеріал 1840-1903 рр. Працю Комарова свого часу продовжив Микола Яшек (1883-1966), укладач першого бібліографічного покажчика творів про Шевченка радянської доби [10]. Випускник юридичного факультету Харківського університету, він у 30-ті роки був науковим співробітником Інституту Тараса Шевченка у Харкові, працював у кабінеті бібліографії. У його покажчику «Шевченко : матеріали до бібліографії», що побачив світ 1921 року, зареєстровано вітчизняну і частково іноземну літературу за період з 1903 по 1921 рік. Плідно працював в галузі бібліографічної шевченкіани професор історії української літератури Харківського ІНО, член Комісії новітнього письменства ВУАН, голова Літературної секції Науково-дослідної кафедри історії української культури в Харкові, керівник Кабінету бібліографії Інституту Тараса Шевченка у Харкові Микола Плевако (1890-1941). У першому томі його «Хрестоматії нової української літератури» (Х., 1926) у розділі «Тарас Шевченко» описано біля 450 видань творів поета, зібрано відомості про численні літературознавчі та біографічні публікації. Таким чином, ми бачимо, що, крім бібліографів, над бібліографічною шевченкіаною працювали літературознавці, мовознавці, історики та інші спеціалісти.

Але тематично пов'язати Т. Шевченка з Харківським університетом вперше вирішили укладачі бібліографічного покажчика «Шевченкознавство», укладеного співробітником ЦНБ Вірою Мазманьянц (1919-2011) [7]. З цього видання можна дізнатись, як розвивалась наука про Т. Шевченка в університеті протягом ХІХ-ХХ ст., яким був внесок наших вчених (літературознавців, мовознавців, істориків, книгознавців, філософів) у розробку різних проблем шевченкознавства. До покажчика увійшли праці, які було написано вченими під час їх роботи в університеті та ХІНО: книги, журнальні та газетні статті, тези доповідей, дисертації. Література була розміщена в хронологічному порядку, перевидання були зазначені під першим роком видання і далі не повторювалися. Видання мало допоміжний іменний покажчик. Вступну статтю до покажчика, як зазначалося, написала Ірина Булашенко (1921-1980), автор дисер-

таційного дослідження та монографії за темою «Т. Г. Шевченко в українській радянській художній літературі» (Х., 1962).

До 175-річчя від дня народження поета, у 1989 році, побачило світ друге видання покажчика [8], яке було створено В. Мазманьянц у творчій співпраці з викладачами філологічного факультету О. О. Мироновим, І. Г. Булашенко, Ю. А. Ісіченком, О. С. Юрченком. Вступну статтю до першого видання покажчика, написану Іриною Булашенко, молодий філолог Михайло Красиков доповнив відомостями про розвиток шевченкознавства в університеті за 18 років, зокрема охарактеризував праці І. Л. Михайлина та В. Бояновича, присвячені драматургічній шевченкіані, О. О. Миронова та його учениць О. Д. Панченко та В. А. Кухтенко, що займалися проблемами перекладу творів Шевченка німецькою та французькою мовами.

Особливо треба відзначити внесок у створення бібліографічної шевченкіани Харківського університету Олега Миронова. Кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної літератури Олег Олексійович Миронов (1928-1994) серед інших проблем займався дослідженням творчості німецького поета Еріха Вайнерта, зокрема його перекладами творів Т. Г. Шевченка. До кола його наукових інтересів входила також шведська література, переклади творів Шевченка скандинавськими мовами і вивчення творчості Кобзаря в цих країнах. Цим проблемам присвячена ціла низка статей Миронова та декілька дисертацій, захищених під його керівництвом. Він плідно працював над виявленням і бібліографуванням зарубіжної шевченкіани. Підсумком цієї праці став невеликий за обсягом, але змістовний покажчик «Шевченкознавство в Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Нідерландах і Бельгії» [6].

Вищезгадані посібники доповнює покажчик «Видання творів Т. Г. Шевченка у фондах ЦНБ (1840-1914 рр.)», укладений Вірою Репринцевою у 1997 р. [3].

До двохсотліття Кобзаря, у 2013 р., було укладено нового покажчика під назвою «Шевченкознавство у працях викладачів та вихованців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна» [9]. Цей посібник створено на основі видання 1989 року (укладачі – бібліографи О. Журавльова, Ю. Полякова та кандидат філологічних наук О. Чугуй), але на нових засадах – до нього увійшли праці не тільки викладачів, але й вихованців університету, студентів, аспірантів, причому за весь час їхньої діяльності (не тільки під час перебування у Харкові). Покажчик, як і попередній, створено за хронологією. В окремих випадках подаються примітки та коментарі, створено допоміжний іменний покажчик. Це видання розміщено на сайті Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В. Н. Каразіна. Вступна стаття «Шевченкознавство у працях викладачів та вихованців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (40-ві роки ХІХ – початок ХХІ ст.)» написана відомим шевченкознавцем, автором монографії «Драматургічні елементи в ліриці Т. Г. Шевченка» (Х., 1989) Олексієм Чугуєм та кандидатом історичних наук Тарасом Чугуєм. У цій статті дано докладний аналіз розвитку шевченкознавства у Харківському університе-

ті у XIX-XXI столітті, охарактеризовано доробок окремих вчених. На відміну від попередніх праць, у статті та покажчику є відомості про шевченкознавчі праці вчених, які зазнали репресій (І. Світличний) або були змушені виїхати за кордон (Ю. Шевельов, В. Державін, М. Ласло-Куцюк). У дещо зміненому вигляді ця стаття увійшла до збірки «Харківський університет і українська культура» (Х., 2014), яка має невдовзі вийти друком.

Бібліографічна шевченкіана Центральної наукової бібліотеки Харківського університету націлена на висвітлення основної тематики шевченкознавчих студій, традиційних питань життєвого і творчого шляху основоположника нової української літератури (поетики, жанрових форм, техніки віршування, стилю і стилістики, ідейного змісту, зв'язку з фольклором, перекладів на іноземні мови тощо). За допомогою бібліографічних покажчиків майбутні дослідники зможуть не тільки проаналізувати внесок харківських вчених в шевченкознавство, але й виявити лакуни у дослідженнях.

Список використаної літератури

1. *Безхутрий Ю. М.* Из университетської шевченкіани: коли і хто із учених Харківського університету досліджував творчість українського генія [Текст] / Ю. М. Безхутрий // Харків. ун-т. – 1999. – 9 берез.
2. *Булашенко І. Г.* Шевченкознавство в Харківському університеті [Текст] : [передм. до бібліогр. покажч.] / І. Г. Булашенко, М. М. Красиков // Шевченкознавство в Харківському університеті : бібліогр. покажч. – Харків, 1989. – С. 3-19.
3. Видання творів Т. Г. Шевченка у фондах ЦНБ (1840-1914 рр.) [Текст] : [бібліогр. покажч.] / Харк. держ. ун-т ; Центр. наук. б-ка ; уклад. В. О. Репринцева ; бібліогр. ред.: М. Г. Швалб, В. Д. Прокопова. – Харків : [Б. в.], 1997. – 30 с.
4. *Калашник В. С.* Харківське шевченкознавство 20-30-х років XX сторіччя: парадигми досліджень і лінії наукового пошуку [Текст] / В. С. Калашник, М. І. Філон // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2012. – № 989 : Філологія, вип. 63. – С. 58-61.
5. Т. Шевченко в літературі і мистецтві [Текст] : библиогр. указ. матеріалів для изучения жизни и произведения Т. Шевченко / сост. М. Комаров. – Одесса : Тип. Е. И. Фесенко, 1903. – 143 с.
6. Шевченкознавство в Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Нідерландах і Бельгії [Текст] : бібліогр. покажч. / уклад. О. О. Миронов. – Харків : ХДУ, 1989. – 36 с.
7. Шевченкознавство в Харківському університеті [Текст] : хронологічний покажчик літератури, 1882-1971 / уклад. В. К. Мазманьянц ; вступ. ст. і ред. І. Г. Булашенко. – Харків : ХДУ, 1971. – 35 с.
8. Шевченкознавство в Харківському університеті [Текст] : бібліогр. покажч. / уклад.: В. К. Мазманьянц, О. О. Миронов ; вступ. ст.: І. Г. Булашенко, М. М. Красикова. – Харків : ХДУ, 1989. – 53 с.
9. Шевченкознавство у працях викладачів та вихованців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / уклад.: В. К. Мазманьянц, О. О. Миронов, О. П. Чугуй, Т. О. Чугуй, О. С. Журавльова, Ю. Ю. Полякова ; вступ. стаття: О. П. Чугуя, Т. О. Чугуя ; наук. ред. О. П. Чугуй ; бібліогр. ред. С. Б. Глибицька. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – 121 с. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/9518>. – Назва з екрана.
10. *Яшук М. Т.* Шевченко [Текст] : матеріали до бібліографії (1903-1921). Вип. 1 / М. Яшук. – Харків : ДВУ, 1921. – 106 с.

References

1. Bezkhutryi Yu. M. Iz universytetskoï shevchenkiany: koly i khto iz uchenykh Kharkivskoho universytetu doslidzhuvav tvorchist ukrainskoho heniia [From university Shevchenkiana: when and what the Kharkiv University scientists have studied works of Ukrainian genius]. *Kharkivskiyi universytet*, 1999, 9th of March.
2. Bulashenko I. G., Krasikov M. M. Shevchenkoznavstvo v Kharkivskomu universyteti [Shevchenko studies in the Kharkiv University]. *Shevchenkoznavstvo v Kharkivskomu universyteti [Shevchenko studies in the Kharkiv University]*. Kharkiv, 1989, pp. 3-19.

3. *Vydannia tvoriv T. H. Shevchenka u fondakh TsNB (1840-1914 rr.) [Editions of works by T. H. Shevchenko in the stacks of the CSL (1840-1914)]*. Kharkiv, 1997, 30 p.
4. Kalashnik V. S., Filon M. I. Kharkivske shevchenkoznavstvo 20-30-kh rokov 20 storichchia: paradyhmy doslidzhen i linii naukovooho poshuku [Kharkiv Shevchenko studies in 1920-1930s: paradigm of research work and lines of scientific investigation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*, 2012, vol. 989 : Filolohiia, no. 63, pp. 58-61.
5. Komarov M., compiler. *T. Shevchenko v literature i iskusstve : bibliograficheskiy ukazatel materialov dlya izucheniya zhizni i proizvedeniy T. Shevchenko [T. Shevchenko in literature and art: bibliographic index of materials for studying life and works by T. Shevchenko]*. Odessa, 1903, 143 p.
6. Mironov O. O., compiler. *Shevchenkoznavstvo v Daniï, Shvetsii, Norvehii, Finliandii, Niderlandakh i Belhii [Shevchenko studies in Denmark, Sweden, Norway, Finland, the Netherlands and Belgium]*. Kharkiv, 1989, 36 p.
7. Mazmanians V. K., compiler. *Shevchenkoznavstvo v Kharkivskomu universyteti : khronolohichnyi pokazhchuk literatury, 1882-1971 [Shevchenko studies in the Kharkiv University: chronological index of literature, 1882-1971]*. Kharkiv, 1971, 35 p.
8. Mazmanians V. K., compiler. *Shevchenkoznavstvo v Kharkivskomu universyteti : bibliografichnyi pokazhchuk [Shevchenko studies in the Kharkiv University: bibliographical index]*. Kharkiv, 1989, 53 p.
9. *Shevchenkoznavstvo u pratsiakh vykladachiv ta vykhovantsiv Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina [Shevchenko studies in the works of professors and alumnues of the Kharkiv V. N. Karazina National University]*. Kharkiv, 2014, 121 p. Available at: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/9518> (accessed on 15.05.2014).
10. Yashek M. T. *Shevchenko: materialy do bibliografii (1903-1921) [Shevchenko: materials for bibliography (1903-1921)]*. Kharkiv, 1921, no. 1, 106 p.

Надійшла 15.04.2014 р.

А. А. Давыдова,

зав. научно-библиографическим отделом
Центральной научной библиотеки
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина,
пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина
e-mail: cnb@karazin.ua

Ю. Ю. Полякова,

Главный библиограф
научно-библиографическим отделом
Центральной научной библиотеки
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина,
пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина
e-mail: cnb@karazin.ua

БИБЛИОГРАФИЯ ШЕВЧЕНКОВЕДЕНИЯ В ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Аннотация

Статья посвящена характеристике библиографических изданий Харьковского университета, посвященных жизни и творчеству Т. Г. Шевченко, созданных сотрудниками научно-библиографического отдела Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина совместно с преподавателями филологического факультета. В работе приводятся общие принципы составления этих пособий.

Ключевые слова: библиографический указатель, шевченковедение, составление

A. O. Davydova,

Head of Department of Scientific Bibliography of
the Central Scientific Library of
V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
e-mail: cnb@karazin.ua

Yu. Yu. Poliakova,

Chief Bibliographer,
Dept. of Scientific Bibliography of
the Central Scientific Library of
the V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
e-mail: cnb@karazin.ua

BIBLIOGRAPHY OF SHEVCHENKO STUDIES IN THE KHARKIV UNIVERSITY

Summary

Indices of academic works have gradually constituted an important integral part of Shevchenko studies. In the 19th and 20th centuries T. Shevchenko's literary works were thoroughly studied by such prominent scholars – philologists and historians – as M. Kostomarov, M. Sumtsov, D. Ovsianyko-Kulikovsky, D. Bahaliy.

Works of those and many other Kharkiv scholars were placed into the index compiled by M. Komarov, an alumnus of the Kharkiv University, under the title “T. Shevchenko in the Works of Literature and Arts” (1903). Later on the index was continued by M. Yashek and M. Plevako.

The first attempt at connecting Taras Shevchenko with the KNU was made by the Central Academic Library (CAL) staff member Vera Mazmaniyants who compiled the index “Shevchenko Studies in the Kharkov university”. The index included works by the scholars while making their researches at the KNU or the Kharkiv Institute of Public Education (a temporary name of the University in the 1920s – early 1930s).

The second edition of that index compiled by V. Mazmaniyants in close cooperation with professors and lecturers of Philological Faculty was published in 1989. Especially valuable contribution to Shevchenko studies bibliography was made by associate professor Oleh Myronov, who compiled the index “Shevchenko Studies in Denmark, Sweden, Norway, Finland, the Netherlands, and Belgium.” The works mentioned were further supplemented with the index “Editions of T.H. Shevchenko's Works in the CAL Holdings (1840-1914).”

In 2013 a new index was created under the title “Shevchenko Studies in the Works of the KNU Faculty Members and Alumni.” The index, compiled by bibliographers O. Zhuravliova, Yu. Poliakova, and lecturer O. Chuhui, PhD, is based on the edition from 1989, but with a new approach: it includes the works by the KNU alumni as well as its faculty members during the whole period of each one's academic activities, at the KNU or elsewhere. The index, like the previous one, has its entries in chronological succession. The indices mentioned in the article are to provide future researchers with references that will enable them to analyze the Kharkiv scholars' contribution to Shevchenko studies in general and to see more clearly lacuna in researches.

Keywords: bibliographical index, Shevchenko studies, indexing.